

Fitxa 2. ELS CONFLICTES ARMATS

Presentació

Els conflictes armats són la forma més brutal de violència directa. És una situació on es permeten accions que serien il·legals en altres contextos – com matar a una altra persona. Malgrat això, hi ha actualment prop de 25 conflictes armats en actiu¹, i els instruments legals per a acabar amb les guerres són encara limitats...

Objectius:

- Entendre les causes i les conseqüències de les guerres actuals
- Reflexionar sobre els límits de les guerres

Continguts i activitats

1. Els conflictes armats actuals

a. característiques dels conflictes armats actuals

Al llarg de la història, els conflictes armats –les guerres– han evolucionat força. Les guerres actuals tenen unes característiques diferents a les de fa 50 anys. Què és el que entenem per un conflicte armat i quines són les característiques dels conflictes armats actuals?

Entenem per CONFLICTE ARMAT “l’enfrontament protagonitzat per grups de diversa mena, que, utilitzant armes o altres mitjans de destrucció, provoquen més de 100 víctimes en un any”².

“**de diversa mena**”: forces militars regulars o irregulars, grups armats d’oposició, guerrilles, civils armats, etc.

“**armes o altres mitjans de destrucció**”: cada vegada més, els objectius dels conflictes armats no són militars: s’ataca cada cop més a la població civil³, i a cada cop amb mitjans més diversificats (armes noves, guerra psicològica, econòmica, etc.).

“**més de 100 víctimes**”: el llindar de les 100 víctimes s’ha de relativitzar, però, amb altres impactes del conflicte armat com el nivell de desestructuració generat, els desplaçaments de població, la població total del país, etc.

Característiques dels nous conflictes armats

- Múltiples causes
- Diversos nivells geogràfics
 - La immensa majoria són a l’interior dels estats
 - Impacte regional fort (refugiats, comerç d’armes fronterers)
 - Influència internacional (premsa, forces de pau, multinacionals)
- Multiplicació i difusió dels actors
- Nous mètodes de combat
 - gran impacte de les armes lleugeres⁴
 - estratègies enfocades a la població civil

¹ Per veure’n dades actualitzades, consulteu el *Barómetro* (actualització semestral) *Semáforo* (actualització quinzenal) a www.escolapau.org/alerta.

² *Alerta 2006! Informe sobre conflictos, derechos humanos y construcción de paz*. Escola de Cultura de Pau. Icaria. Barcelona, 2005.

³ Veure la fitxa 4

- Implicació de la societat civil
 - 90% de les víctimes són població civil
 - grans desplaçaments de població
- Invisibilitat en els mitjans de comunicació internacionals

Per aconseguir informació actualitzada dels conflictes armats existents, entreu a www.escolapau.org/alerta.

b. Causes dels conflictes armats

Els conflictes armats no es poden reduir a un fet d’una sola causa. Al contrari, es barregen sempre diversos factors. Vegem-ne les principals causes:

Principals causes dels conflictes armats actuals

- Lluita pel poder polític
- Lluita pels recursos
- Instrumentalització/no reconeixement de la identitat
- Fets que faciliten l’existència de guerres: fonts de finançament de les guerres, cultura de la violència i odi, etc.
- Actors (empreses transnacionals, mercenaris) que treuen profit de les guerres
- Proliferació i facilitat d’accés a les armes

En molts contextos de conflictes armats, els recursos naturals han estat utilitzats per a comprar armes i pagar els sous dels soldats.

Comerç de guerra

Objectius:

- Entendre la relació del tràfic de diamants amb la compra d’armes i els conflictes armats.
- Experimentar la complexitat d’una guerra, amb la seva diversitat d’actors i d’interessos.
- Conèixer alguns dels instruments internacionals que poden contribuir a frenar un conflicte armat

Temps: 1h.

Material i Espai: fotocòpies de les plantilles de diamants i d’armes (tants com persones de la població), celo per a enganxar les armes.

Un espai ample (de la mida d’un camp de bàsquet) que permeti córrer i fer soroll.

Desenvolupament: Es delimita un espai que representarà els límits d’un país, en aquest cas els de Sierra Leone (l’espai hauria de tenir un marge a l’exterior per permetre sortir del “país”). S’indica que en un racó de l’espai hi ha una mina de diamants, i que els marges del recinte representen els països veïns.

⁴ Veure la fitxa 3

Tres persones del grup (per un grup d’unes 30 persones) representaran els soldats, dues més representaran traficants d’armes d’un país fronterer (es situen fora del quadre), i una altra un miner de les mines de diamants (es situa a la mina). La resta de persones representarà la població de Sierra Leone (soldats i població es situen dins el quadre).

Es distribueix a cadascú dels grups uns papers que expliquin el seu rol. Cada grup el llegeix en secret.

El joc es desenvolupa en dues parts. Alguns dels actors tenen funcions diferenciades per la primera i la segona part del joc. En el primer torn, cada actor juga com li indica el seu rol. Al segon torn es torna a començar des de zero, lliurant fitxes noves al/la miner/a, i als traficants. Els torns acaben o bé quan la tota la població mor, o bé quan tots els soldats perden l’arma.

Avaluació: Aquesta dinàmica introdueix un gran número de temes, pel que és recomanable preveure un temps llarg per a l’avaluació.

Compartir els sentiments: Com us heu sentit? Les persones que representàveu a la població civil, com us heu sentit al primer torn del joc? I al segon? Què us ha fet sentir així? I les persones que heu fet de soldats, com us heu sentit al primer torn del joc? I al segon? Què us ha fet sentir així?

Identificar els actors: A qui representava cada equip?

· A qui representaven els soldats? (L’equip dels soldats podia representar tant rebels dels grups armats com soldats de l’Exèrcit. A Sierra Leone es va inventar el terme “sobel” (soldat + rebel), per expressar que les pràctiques d’uns i altres eren les mateixes)

· Qui, a Sierra Leone, explota les mines de diamants? (Durant la guerra, els grups armats van intentar prendre el control de les mines de diamants per a poder explotar-les i quedar-se el benefici. Quan aconseguen aquest control, els soldats (en ocasions, també nens i nenes soldat) explotaven ells mateixos les mines)

· Qui són els venedors d’armes? (els països veïns –en particular Libèria- han estat implicats en el tràfic d’armes i de diamants a la regió, contribuint a l’increment de la mortalitat de la guerra de Sierra Leone)

· Qui representava la població? Quin significat tenia la possibilitat de protegir-se fora de l’espai del joc? (La població civil –sense distinció de grup ètnic- ha patit greus violacions dels drets humans. Això ha fet que una gran proporció de la població (500.000 persones, més d’un 11% de la població) es refugiés als països fronterers).

Identificar les dinàmiques del joc: Quines diferències s’han vist entre el primer i el segon torn de joc? Els soldats han tingut la mateixa capacitat enfront dels civils en el primer i en el segon torn de joc? Quins elements heu vist en el joc que podien frenar la duresa del conflicte armat?

· Quin rol creieu que juguen els diamants en aquest conflicte armat? Què és el que ha fet que es venguin menys diamants? (Explicar el procés de Kimberley) (El procés de Kimberley és un certificat que es dona als països exportadors de diamants que poden demostrar que el benefici d’aquests diamants no serveix per a finançar els grups armats. És possible que aquest mecanisme no pugui evitar les vendes de diamants il·legítimes en tots els casos, però s’ha demostrat que dificulta molt el finançament dels grups armats.)

Podríeu donar exemples d’altres conflictes armats on els recursos naturals financen la guerra?

· Què és el que ha fet que es venguin menys armes? (explicar l’embargament d’armes de la ONU) (Un embargament d’armes pot prohibir a tots els països del món que venguin armes a un grup armat donat o a un país sencer que estigui en guerra. És possible que hi hagi traficants que es saltin aquest embargament, però tot i així és una sanció que limita molt les facilitats per a obtenir les armes)

· Quin marge ha tingut la població per a afrontar-se als soldats?

Ha preferit fugir al país veí? Quina protecció es té sortint del país? Quina protecció, en canvi, reben les persones que es desplacen per l’interior del país? (durant la guerra de Sierra Leone 500.000 persones es van refugiar als països veïns, mentre que 1,5 milions es van desplaçar per l’interior del país.

O bé ha preferit muntar estratègies per a afrontar-se als soldats? En aquest cas què és el que ha facilitat que es resistís? Podeu pensar en exemples de resistència sense utilitzar la violència? (en el cas de Sierra Leone no es coneix cap exemple de resistència organitzada)

Propostes d’acció: Els materials que financen més guerres són el petroli, els diamants, les fustes, i metalls valuosos com l’or el coltan (que serveix per fer xips dels ordinadors, dels mòbils, etc). Tingueu-ho en compte alhora de comprar

algun d’aquests materials. Podreu trobar informació en anglès de quins països o quines empreses s’haurien de boicotejar a Global witness (www.globalwitness.org), o a War profiteers (www.warprofiteers.com).

Font: Escola de Cultura de Pau

2. Els límits dels conflictes armats: el Dret Internacional Humanitari

Com hem vist en els dos exercicis anteriors, els conflictes armats tenen unes conseqüències terribles per a la població civil. I com és possible aquest fet? No és il·legal matar a les persones?

Legalment, els conflictes armats es consideren una situació especial, en la que no és il·legal matar a les persones. Això no vol dir, però, que en aquests casos es pugi fer qualsevol cosa. Hi ha una legislació especial per aquests contextos, que limita el que es pot fer. Aquesta legislació es diu Dret Internacional Humanitari.

No hi ha dret!

Objectiu

- Experimentar la funció i els límits del Dret Internacional Humanitari

Temps estimat: 20 minuts

Material i espai:

- Paperines omplertes amb farina (tres per jugador) i/o globus d’aigua, i/o pilotes d’escuma, etc.
- És preferible fer-ho en un espai obert

Desenvolupament: El context és una guerra de tots contra tots. Cada participant té tres paperines amb farina que pot utilitzar per a atacar els altres d’acord amb les normes bàsiques següents:

- no es pot llançar res més que paperines, ni posar-hi a dins res que no sigui farina
- no es pot apuntar als caps dels altres
- no es pot retenir a una altra persona per a bombardejar-la amb paperines
(les normes es poden adaptar segons el material)

Les paperines es poden rellançar tants cops com es vulgui.

Una persona farà d’arbitre, vetllant pel compliment de les normes (no s’ha d’especificar com ho ha de fer, més enllà que indicar ha de ser neutral).

Mentre que oficialment tothom ha de respectar aquestes normes, tres persones han rebut previamente, i sense que cap dels altres participants (inclòs l’arbitre) ho sàpiga, la instrucció de no respectar les normes establertes.

La dinàmica dura fins que l’animador/a ho cregui convenient.

Avaluació: Què ha passat durant la dinàmica? Com us heu sentit? (podeu convidar a expressar-se a persones que havien de respectar les normes, així com a persones que tenien instruccions de saltar-se les, i explicar que hi havia aquests dobles papers a jugar)

Arribats a aquest moment de l’avaluació, es pot explicar que les normes aquí establertes representaven el Dret Internacional Humanitari. Quina creieu que és la funció de les normes? Què s’hagués aconseguit si tothom les hagués respectat? Creieu que l’arbitre tenia prou capacitat per a fer respectar les normes? Qui fa la funció d’arbitre del Dret Internacional Humanitari als conflictes armats reals (el Comitè Internacional de la Creu Roja i la Cort Penal Internacional) Quins límits del Dret Internacional Humanitari s’han fet visibles en aquesta dinàmica? (lligar amb els continguts de l’apartat 2.c.)

Font: Escola de Cultura de Pau

a. Què regula el Dret Internacional humanitari?

El DRET INTERNACIONAL HUMANITARI (DIH) és el dret que regula els conflictes armats, amb l’objectiu de limitar al màxim el seu impacte negatiu sobre les persones.

El que no regula el DIH és:

- La prohibició de les guerres (no hi ha cap tractat internacional que prohibeixi les guerres),
- Si un estat té el dret o no d'utilitzar la força (aquesta branca del dret, que es diu *ius in bello*, el Dret a la guerra en llatí, està recollida en altres documents, com la Carta fundacional de les Nacions Unides).

El que sí regula el DIH és el comportament dels actors en un conflicte armat (*ius ad bello*, el Dret en la guerra en llatí), ja sigui en un conflicte intern o un conflicte internacional:

- **Protegeix les persones** que no participen (civils, personal mèdic i religiós) o ja no participen (ferits, presoners de guerra) en els conflictes armats: aquestes persones s’han de tractar amb humanitat, respectant la seva vida i la seva integritat física y moral.
- **Limita els mitjans i els mètodes de guerra**: es prohibeixen les armes que no fan distinció entre civils i militars (armes de destrucció massiva), que causen danys superflus, o que agredeixen greument al medi ambient.

b. Qui ha d’aplicar el Dret Internacional Humanitari?

El Dret Internacional Humanitari s’aplica en casos de conflicte armat, però no només l’han de respectar els actors armats. L’han d’aplicar els estats i els grups armats en conflicte, però els estats, a més, tenen responsabilitats en temps de pau. Com ha d’aplicar cada actor el DIH?

- Els Grups armats tenen la obligació de respectar el DIH.
- Els Estats, a més de tenir la obligació de respectar el DIH, també han de fer-lo respectar, ja sigui a l’interior del seu propi país (aprovant lleis estatals que concreti el DIH, i assegurant-se que es compleixen aquestes lleis) com a altres països. En temps de pau, a més, els estats han de formar als exèrcits i a la població en general sobre els continguts del DIH.

El DIH s’aplica a tots els Estats (i grups armats), encara que no hagin signat els acords de Ginebra.

A més d’aquests actors, hi ha organismes internacionals que vetllen per què els actors armats respectin el DIH, o, en cas contrari, que siguin jutjats. Aquest organismes són:

- el Comitè Internacional de la Creu Roja: és un òrgan no governamental neutre i imparcial amb dues funcions essencials:

- garantir la **protecció i l’assistència a les víctimes** dels conflictes armats. A més de desenvolupar actuacions de socors i protecció com altres organitzacions humanitàries, té funcions exclusives com visitar centres de detenció i entrevistar-se amb persones recluses sense testimonis, o facilitar el rencontre de familiars separats pels conflictes armats i intercanvi de cartes.
- fer de **guardià dels tractats de DIH**, difonent els seus continguts i promovent les seves evolucions eventuais.

- la Cort Penal Internacional: òrgan judicial internacional que permet jutjar les violacions més greus dels drets humans (genocidi, lesa humanitat, guerra, i agressió) comeses a partir de l’1 de juliol del 2002, data en que va entrar en funcionament. És un òrgan permanent.

- els diferents Tribunals *ad hoc*, són tribunals especialment creats per a jutjar els crims comesos durant un conflicte armat en un territori i en un termini de temps determinat (a l’Ex-

Iugoslàvia des de l’any 1991, a Rwanda durant l’any 1994, a Sierra Leone des de l’any 1996, i a Timor Leste entre l’1 de gener i el 25 d’octubre de 1999).

c. Els límits del Dret Internacional Humanitari

La creació, l’any 2002, de la Cort Penal Internacional, com a òrgan específic per a jutjar els crims de guerra, suposa un gran avenç cap a un major respecte del DIH. Tot i així, segueixen existint algunes carències legals que limiten l’efectivitat del DIH com a instrument limitador de les guerres

- Malgrat el reconeixement del dret a la pau (Declaració sobre el Dret dels Pobles a la pau, adoptada per la Assemblea General de les Nacions Unides al 1984) el DIH no prohibeix la guerra, sinó que la regula. En cert sentit, doncs, està reconeixent la seva legalitat. Fer lleis de DIH és com si, dins d’un grup, es decidís de quines formes ens podem pegar els uns als altres i de quines altres no.
- El DIH s’aplica especialment en els conflictes internacionals. Donat que la immensa majoria dels conflictes armats actuals són interns, els convenis actuals són insuficients.

Annex – Comerç de guerra

Fitxes dels rols

SOLDATS: El vostre objectiu és matar a la població civil en el menor temps possible. Per això heu d’aconseguir armes; per a comprar les armes necessiteu diamants. Per això, les vostres tasques són: prendre un diamant de la mina, córrer fins a un país veí i intercanviar-ho per una arma, i enganxar aquesta arma a l’esquena d’una persona civil (“matar-la”).
Aneu amb compte perquè si un grup de població civil us encercla fent una rotllana al voltant d’un/a de vosaltres, us robaran l’arma i aquest soldat quedarà eliminat/ada.

POBLACIÓ CIVIL: El vostre objectiu és no ser matats pels soldats. Els soldats us poden matar enganxant-vos una arma de paper en alguna part del cos. Per a evitar-ho, teniu dues opcions. O bé fugir (córrer per escapar-vos dels soldats) o bé intentar treure’ls la seva arma. Per a treure’ls l’arma, heu d’aconseguir fer una rotllana al voltant del(s) soldat(s) que escolliu sense que ell/a sigui capaç d’enganxar-vos l’arma al cos.
Teniu tres oportunitats de protegir-vos: podeu sortir tres vegades de l’espai que representa el país. Cada sortida està limitada en temps: només podeu sortir durant 10 segons.

MINER/A: Has de retallar diamants el més ràpid possible, i lliurar-los un a un als soldats sempre que aquests t’ho demanin.

TRAFICANTS D’ARMES: Es faran dos torns del joc. En el primer, heu d’intercanviar els diamants que us lliuraran els soldats per armes sempre que aquests us ho demanin.

Fitxes de rol pel segon torn del joc (pel/per la miner/a) i pels/les traficants)

MINER/A: S’ha aprovat un nou sistema per la venda de diamants, l’anomenat Procés de Kimberley, per intentar evitar que els diamants serveixin per que els grups armats comprin armes. Amb aquesta llei, només podràs vendre i exportar diamants si t’assegures que qui te’ls compra no pertany a un grup armat, i que no farà servir aquests diamants per a comprar armes.
Per aquesta raó, en el segon torn del joc, abans de lliurar un diamant als soldats els hauràs de preguntar: “Qui sou?” i “Per a què voleu aquest diamants?”, i no en donaràs cap fins que t’assegurin que no són un grup armat, i que no utilitzaran els diamants per a comprar armes. Si els compradors et convencen, podràs lliurar com a molt un diamant cada 2 minuts.

TRAFICANTS D’ARMES: la ONU acaba d’aprovar un embargament d’armes per prohibir la venda d’armes als grups armats de Sierra Leone. Amb aquesta llei, només podràs vendre armes si t’assegures que qui te les compra no pertany a un grup armat.
Per aquesta raó, en el segon torn del joc, abans de vendre l’arma als soldats els heu de preguntar qui són, i no vendreu cap arma fins que us assegurin que no són un grup armat, i que no utilitzaran l’arma per a matar civils. Si els compradors us convencen, podreu lliurar com a molt una arma cada 2-3 minuts.

